

Korset och Kronan

Nr 113/2022

Jesus säger: Håll fast vid
det du har så att ingen
kommer och tar din krona
(Upp. 3:11)

S:t Martin och Svenska kyrkan (1)

År 1961 grundades S:t Martins ev.-luth. församling. I denna artikelserie skall jag ge bakgrunden till detta. Jag har nu haft glädjen att gå igenom Tom G. A. Hardts predikningar i mitt bibliotek. Det är en imponerande predikosamling med cirka 2100 predikningar från åren 1961-1998 varav endast ett mindre antal saknas. Men det viktiga är inte mängden utan det bibliska innehållet. Med stor noggrannhet och teologisk klarsyn framträder här både förkunnaren och själasörjaren Hardt. De grundläggande bibliska läropunkterna framställs omsorgsfullt med själva bibeltexten i centrum.

År 1961 grundades S:t Martins evangelisk-luterska församling av Tom Hardt och några få andra personer, vilka var övertygade om att man omöjligt kan

Ordet om korset är en
dårskap för dem som går
förlorade, men för oss som
blir frälsta är det en Guds
kraft (1 Kor. 1:18)

Den gode herden
leder sina får (Joh. 10)

stå kvar i en kyrka som inom sig tillåter villfarelse. Även om Svenska kyrkan officiellt hade och formellt har kvar de lutherska bekännelseskrifterna är detta inte tillräckligt. En rätt kyrka måste också göra allvar av sin bekännelse. Så införde t.ex. Svenska kyrkan år 1958 kvinnliga präster. Men detta var bara en indikation på det teologiska avfall som redan pågått under mycket lång tid. Omkring år 1900 kom den liberala teologin på allvar till Sverige och fick definitivt fotfäste vid de teologiska fakulteterna.

I sina predikningar visar Tom Hardt tydligt, att orsaken till brytningen med Svenska kyrkan var att den liberala, bibelförnekande teologin sedan lång tid tillbaka fått hemorts rätt där. I en rätt, biblisk församling får endast den rena bibliska läran framföras. Därför lyfts Skriftens inspiration och ofelbarhet fram liksom dess saliggörande verkan genom förkunnelsen. Detta går som en röd tråd genom alla Hardts predikningar.

Vidare står lärorna om synd och nåd, lag och evangelium hela tiden i centrum. Lagen förkunnas i hela sin skärpa och

nåden lyfts fram som Guds oförskyllda gåva till hela mänskligheten. Till detta kommer så en tydlig koncentration kring kyrkan och ämbetet, nådemedlen, bönen och det kristna livet i tron.

Som kontrast mot detta skall så situationen inom Svenska kyrkan närmare beröras.

Neologi inom Svenska kyrkan

Även tidigare hade bibelkritiken funnits i Sverige och redan kring 1810 ändrades de kyrkliga böckerna (katekesen 1810, kyrkohandboken 1811, psalmboken 1819) i neologisk riktning. Teologen *Jacob A. Lindblom* (1746-1819), blev ärkebiskop 1786 och det var han som framför allt verkade för införande av de nya böckerna. Han var präglad av den bibelkritiska upplysningstiden. Som en följd av dessa förändringar var det många lutheraner som redan vid denna tid bröt med Svenska kyrkan och bildade fristående lutherska församlingar, särskilt i Norrland. Detta var olagligt, men man visste att man måste lyda Gud mer än människor. Dessa församlingar hade många goda ledare och man gav även ut tidskrifter med ett gediget, bibliskt innehåll. Dessa fria församlingar på 1800-talet brukar kallas ”*lutherseparatister*”, men i verkligheten var de inga separatister utan trogna kristna som på allvar höll fast vid de lutherska bekännelseskriterierna, i motsats till vad Svenska kyrkan gjorde.

Ärkebiskop Nathan Söderblom

På 1900-talet slog så den teologiska liberalismen igenom med full kraft även i Sverige och i dess spår även den moderna ekumenismen. Den mycket liberale teologen *Natan Söderblom* (1866-1931) blev ärkebiskop år 1914. Han förnekade att det fanns verkliga under i Bibeln och menade att allting hade sin naturliga, vetenskapliga förklaring. Mycket på grund av sin vinnande personlighet lyckades han dock få många med sig i sin i sin ekumeniska strävan att förena de olika kyrkorna och

konfessionerna. Vid det stora ekumeniska mötet i Stockholm 1925 var alla konfessioner utom romersk-katolska kyrkan och pingströrelsen samlade. Söderblom, var den självklare ledaren vid detta möte, och han har kallats ”den ekumeniske kyrkofadern” och ”ekumenismens profet”.

Söderblom kom från ett hem där man hade vördnad för Bibeln som Guds ord. Det blev därför en stor kris för den unge Nathan när han i sina studier vid Uppsala universitet på 1880-talet lärde känna den radikala bibelkritiken. Den bok som framför allt vållade krisen var *Wellhausens* kända verk om Israels historia (*Julius Wellhausen; Prolegomena zur Geschichte Israels*). Författaren menade där att Gamla Testamentet inte alls har tillkommit så som det beskrivs i Bibeln. GT är istället en produkt av fyra olika, ofta motstridande, källor som bearbetats och redigerats mycket sent i historien, ja långt efter den babyloniska fångenskapen. Mose har ingenting att göra med Moseböckerna. Dess äldsta del är enligt Wellhausen femte Mosebok som skulle vara skriven omkring 622 f.Kr. ”*Hela berättelsen om tabernaklet under ökenvandringen, om översteprästen och hans ämbetsdräkt, om lagens tavlor med mera är ren dikt.*” (wikipedia, art. Wellhausen).

Efter en svår inre kamp accepterade Söderblom Wellhausens syn på GT. Genom inflytandet från bibelkritiken fick så Söderblom en helt ny syn på kristendomen. Den består inte av klara och tydliga läror (dogmer) utan om ”levande människor och deras gärningar, verkade i Gud och genom Gud”. Genom teologen *Albrecht Ritschl* (1822-1899) kom också Söderblom till en ny uppfattning om uppenbarelsen. Den ”frigjorde” honom från bundenheten vid Skriftens auktoritet. I sin biografi om Söderblom sammanfattar *Tor Andrae* dennes tankar så här:

”Gud uppenbarar sig i historien, icke i övernaturliga ingripanden och orakel utanför historien. Den forskning, som ärligt

bemödar sig att fastställa sammanhang och mening i historien och fastslå den verkliga historiska karaktären hos dess handlande personligheter, kan därför icke komma i strid med trons intressen” (T. Andrae, Nathan Söderblom, Uppsala 1931, s. 121).

Söderblom talade visserligen ofta om Guds under. Men han menade då inte att Gud gjorde under som stred mot naturvetenskapens inomvärldsliga förklaringar. Han menade endast att Gud är med och verkar i allt som sker. *David Hedegård* skriver:

”Söderbloms uppfattning om undret utesluter sålunda de Bibelns under som är av grundläggande betydelse för vår frälsning, t.ex. Jesu födelse av jungfru och hans lekamliga uppståndelse från de döda. Ty Nya testamentets framställning om dessa händelser kan omöjligt förklaras som uttryck för trons sätt att se på ett skeende inom den lagbundna naturordningens ram Här är det i stället fråga om omedelbara gudomliga ingripanden” (David Hedegård, *Ekumenismen och Bibeln*, Örebro 1968, s. 200f).

I sin biografi om Söderblom framhåller Andrae att Söderblom och hans vänner genomförde en ”reformation” inom svensk teologi. Söderblom är den verkliga ”reformatorn och nydanaren” enligt Andrae. Genom sitt uteslutande av allt övernaturligt kom så teologin att radikalt förändras. Söderblom skriver själv:

”Den moderna vetenskapen kan icke erkänna något genom underverk – genom inspirationens mirakel och andra underverk – eller genom den kyrkliga myndighetens påbud omhändertaget och avgränsat område av historien, vilket kan undandragas den exakta kritiska metoden. Det hjälper icke vad tron eller kyrkan säger” (*Religionsproblemet inom katolicism och protestantism*. 1-2. Stockholm 1910, s. 352).

På ett annat ställe skriver Söderblom: ”Tager man kristendomen såsom en historiskt givna komplex av föreställningar om Gud och världen, kan intet tvivel råda om, att dess tid såsom behärskande makt i odlingen är förbi... En gudom, som skapar och regerar denna jord – och de andra himlakropparna såsom dess tillbehör; en mänsklighet som skapats fullkomlig, fallit i Adams fall och sedan frälsats genom en rad av naturunder betygade av bibelordets ofelbarhet; en människotanke, som med tillhjälp av uppenbarelsen sammanknyter hela tillvaron till en förnuftig inrättning, i vilken Gud visar sig vara logiskt bevislig... Detta är dömt” (a.a. s. 373).

Hedegård kommenterar:

”Här förkastas nästan hela den kristna tros läran: Guds skapelseverk och hans världsregering, den första människans oskuldstillstånd... syndafallet, undren i samband med den frälsning Gud berett och bibelordets ofelbarhet; allt detta säges vara ’dömt’.” (Hedegård, s. 203).

Söderbloms beroende av Ritschl är tydligt. För Ritschl var Kristus en människa, men inte Guds evige Son. Han tolkar bort Skriftens utsagor om Kristi personliga förut tillvaro hos Gud före människoblivandet. Nya testamentets utsagor om att t.ex. Kristus var till före Abraham (Joh. 8:58) och att han var förstfödd före allt skapat (Kol. 1:15) betraktade Ritschl enbart som apostlarnas egna idéer. Bakom dessa stod inte Jesus själv utan den hedniska filosofin, menade Ritschl. Söderblom följer denna liberala teologi. Söderblom påstår att ”*Kristi värde icke består i någon egendomlig beskaffenhet av hans väsen*” (Hedegård, s. 206). Söderblom har en helt annan lära om tron än den som möter i Skriften. Denna uppfattning spelade också en stor roll för Söderblom när det gällde ekumenismen. När han hade ”frigjort sig” från den bibliska kristendomens läromässiga ”tvång” var det lätt att komma överens med företrädare för

andra samfund, som också hade denna modernistiska syn.

Fortsatt liberal utveckling

Tom Hardt var mycket väl förtrogen med Svenska kyrkans negativa utveckling under 1900-talet. I Söderbloms anda framträdde många teologer, präster och kyrkoledare, t.ex. Gustaf Aulén (1879-1977), Gustaf Wingren (1910-2000), Ingemar Ström (1912-2003), Krister Stendahl (1921-2008), Hans Hof (1922-2011), Torsten Nilsson (1925-2009), Bertil Albrektsson (1929-2021), Anders Jeffner (1934-).

De svenska biskoparna och andra kyrkoledare rättade sig med några få undantag snällt in i leden. År 1970 utgav biskopsmötets bibelkommission skriften *"Bibelsyn och bibelbruk"* (Lund 1970). Denna skrift framförde den moderna bibelkritiken. Boken bekräftade att Svenska kyrkan i stort accepterat en uppfattning om Bibeln som helt skiljer sig från Bibelns egen syn, från profeternas och apostlarnas lära och från Jesu egen undervisning. Här framträder inte längre fornkyrkans och reformationens bibliska lära, utan modernismens liberala syn, som är en fortsättning på 1700-talets neologi och upplysning. Det är inte längre Bibelns klara och tydliga ord som är trons grund, utan människornas egna tankar, som oftast är förvirrade och motsägelsefulla. Istället för Gud och hans ord har nu det mänskliga förnuftet definitivt satts i centrum.

Men det var inte så att Svenska kyrkan först i och med biskoparnas skrift 1970 visade sig vara en avfallen kyrka. Som nämnts hade avvikelserna börjat långt tidigare och denna surdeg från 1700-talet hade sedan steg för steg tilltagit och trots väckelserörelserna under 1800-talet – som bara i viss mån dämpade flodvägen – nu nått hittills oanade höjder.

Vi skall också komma ihåg att den sanna, bibliska kyrkan alltid varit utsatt för

otrons angrepp. Många villolärare framträdde redan i biblisk tid och detta fortsatte i fornkyrkan.

Men skillnaden var att man i fornkyrkan var noga med att söka utestänga villfarelsen från den yttre kyrkan genom kyrko- och lärotukt. När falska lärare avslöjades inom kyrkan blev de på denna tid utdrivna enligt Jesu ord: *"Tag er till vara för falska profeter"* (Matt. 7:15). Under hela medeltiden var man också överens om denna princip även om man ofta felaktigt tillämpade den genom överhetens yttre bestraffning av villolärare. Luther tog avstånd från yttre bestraffning men höll fast vid att falska lärare inte skall få finnas inom kyrkan. Detta fortsatte under hela reformationen och ortodoxin. Det var först under 1700-talets pietistiska rörelser som denna syn i viss mån luckrades upp.

Men genom upplysningstidens förnuftskritik mot Bibeln kom villoläran på allvar in i kyrkans centrum. Ledande biskopar var själva företrädare för denna syn, och därmed kom också kyrkans lärotukt att sättas ur spel. På 1900-talet framträder därför en tandlös folkkyrka där inga gränser längre finns. Efter några lama försök att driva ut uppenbara förnekare av tron – efter anmälan från bibeltroende kristna utan effekt – upphörde så Svenska kyrkan att i någon rimlig mening vara en luthersk konfessionell kyrka.

Därför var Tom Hardts kritik ingalunda riktad mot att Svenska kyrkan hade nått en sådan grad av avfall och villfarelse att det nu var dags för de trognas "exodus". En sådan syn hade t.ex. företrätts av väckelseledaren *Carl Olof Rosenius* (1816-1868) och många andra på 1800-talet.

Hardt avfärdade detta som ett utslag av en svärmisk kyrkosyn. Mot denna uppfattning publicerade han en artikel av de nämnda "lutherseparatisterna".

Fortsättning i nästa nr